

VAKUFI I MEDIJI

Prof. dr. Fahira FEJZIĆ ČENGIĆ

Sažetak

U ovom istraživačkom radu analizira se pisanje printanih medija u Sarajevu o vakufima u posljednjih desetak godina. Nakon analize predložene su konkretne aktivnosti u smjeru adekvatne medijske promocije i afirmacije vakufa. To su po mišljenju autora u prvom redu: obilježavanje oduzetih i postojećih vakufskih dobara, izbor vizuelno najprihvatljivijeg amblema vakufa, postavljanje vakufskog fonda na internet mrežu. Na osnovu provedenog terenskog ispitivanja među 330 studenata koji su odgovarali na 27 anketnih pitanja predstavljeni su rezultati istraživanja o tome kakvi su stavovi o instituciji vakufa kod mladih.

Da bi vakuf kao univerzalno dobro, svetost u smislu epistemologije islama, ili veoma značajno vjerskopraktično počelo u sferi materijalnih dobara ostao živ, aktualan i trajno upotrebljiv mora postati *komunikabilan* na svim nivoima i među svim generacijama današnje Bosne i Hercegovine. A to znači, valja mu se pored svih drugih, pridodati i komunikološki sloj vrednovanja, tretmana ili *brend-sloj* koji razumiju, u svom kognitivnom svijetu, nove mlade generacije muslimana i muslimanki kao budućih dobrotvora i darovatelja svoga imetka za opću dobrobit. A to konkretno znači, učiniti vakuf medijski postojećim. Odnosno, potrebno je medijski prepoznati kako se u islamu muslimani bore svojim autentičnim modelom očuvati materijalnu sigurnost vlastite zajednice. Stoga se ovaj pristup i ne može uopće realizirati bez medijskog pristupa, kao legitimnog, naspram ostalih, odranije postojećih i poznatih, vrlo provjerenih i uhodanih pristupa, poput fikhskih, akaidskih, šerijatskih, socioloških, medicinskih, pravnih, administrativnih, svojinskih i sličnih problema muslimana.

Za potrebe ovog izlaganja, pregledala sam i analizirala najznačajnija pisanja printanih medija u Sarajevu o vakufima u posljednjih desetak godina, komparirala ih, detektirala osnovne zakonitosti i ponudit ću u zaključnim razmatranjima ideje i plan akcije. Također sam sačinila anketni upitnik o tome koliko i kako mladi ljudi, najprije studenti i srednjoškolci prepoznaju problematiku vakufa, i da li bi rado učestvovali u očuvanju vakufskih dobara i vakufske budućnosti u svojoj domovini, te i ovo istraživanje provela među mladima, statistički obradila sve dobivene rezultate, i na osnovu njih uspostavila egzaktne pokazatelje na ispitanim skupinama, o tome šta doista o sebi znaju, a šta ne znaju, odnosno, kako stvari empirijski izgledaju, i koje to opet zaključke nosi sa sobom. I o tome ću zaključna razmatranja donijeti na kraju rada.

Ad1) Iz pisanja dnevnih bh. novina, a prije svega 'Dnevnog avaza' i 'Oslobođenja' u posljednjih desetak godina, vidi se da je javnodiskursno, dakle medijski, u ovom periodu prošla svaka akcija popravki, obnove i izgradnji džamija poharanih po BiH u posljednjim agresivnim pohodima na zavičaj vakifa i zemljopis vakufa. Također je iz ovih napisa vidljivo da je institucija Vakufske direkcije bila glasna, da se javno borila za vakuf, pa je čak i uputila tužbu u Strassbourg i Domu za ljudska prava (18.10. 2001.), te tražila odluke i zakonske norme po kojima 'Općine ne smiju

prodavati vakufe' (30. 12. 2001.), te također vidimo da se situacija pogoršava tokom cijele 2001. i 2002. godine o pitanjima vakufa i vakufske direkcije kao upravitelja nad ovim plemenitim dobrom koje se daje na dobrobit svima, a ne smije se prodati, kupiti, naslijediti ili na bilo koji sličan način nagrditi. "Baščaršija će gorjeti" (25. 04. 2002), poručuju privatnici iz baščaršijskih radnji, ili, "Ako nas izbace iz radnji, Sarajevo će ostati bez čaršije" (26. 03. 2002), ili "IZ nacionalizacijom oduzeta 803 objekta" (07. 05. 2001) te decidni naslov "Niko nema pravo govoriti o prodaji vakufske imovine" (25. 02. 2003- Mustafa Vatrešnjak), ili "Naši sudovi ne priznaju vakufname" (Esad Hrvačić, 28. 02. 2001) te tekst-prekretnica sa Sabora IZ-e BiH koji kaže "Zamijeniti zakone iz prošlog sistema" (27. 04. 2002). Ovo je bio najteži period ataka na vakufe u BiH, koji je kulminirao neobjavlivanjem, smatram, historijskog saopćenja Vakufske direkcije BiH koje ni jedan medij u BiH, svjetovni da tako kažem, nije htio objaviti. Objavio ga je samo "Preporod, glasilo IZBiH: "Ko, kako, zašto krčmi vakuf, vakuf koji stoljećima postoji" od 15.maja 2003., skoro istovremeno kada traje i sudska parnica između Vakufske direkcije i RS-a o vakufskoj imovini, te otvoreno pismo misiji OSCE-a o istom pitanju. Porazni podaci kažu: Vakuf BiH imao je 1167 stanova i 1817 poslovnih prostora, sve je oduzeto ili nacionalizirano!!

Ovaj izloženi kroki, porazno ali bjelodano potvrđuje da je u periodu vlasti *Alijanse* za promjene, potpuno bila negativna društvena klima i politički slijed odluka o pitanjima vakufa, odnosno, o pitanjima materijalne egzistencije Bošnjaka u njihovoj domovini Bosni i Hercegovini. Pokušaj totalnog osiromašenja Bošnjaka, oduzimanjem njihove imovine, stanova, poslovnih prostora, zemlje, kuća, i sličnih važnih egzistencijalnih dobara je samo djelimično zaustavljen, ako ne na neki perfidan način mimikriran i odgođen, za ko zna, neko novo pogodno vrijeme uzurpiranja imovine kao jedne od 'svetih krava' zapadne kao kulture koja nam je donijela govor o zaštiti ljudskih prava i demokratiji. Prvi reci ljudskih prava i demokratije upravo počivaju na neotuđivosti vlasništva, ličnog/osobnog/privatnog i vlasništva zaklada/dobrotvorijata/vakufa... Nažalost, diskrepancija između proklamiranih ideja i prakse je preočita. I vrlo je zlonamjerna, potvrđuje to ponajprije prešućivanje, ili ignoriranje temeljnog dokumenta IZ i Vakufske direkcije o vakufima, koje je ostalo cenzurirano. Paradoks

iz vremena informatičkoga doba o uzurpiranoj informaciji me nanovo uvjerava da je dio rašomona savremene civilizacije i postojanje medija koji krađu, umjesto da komuniciraju informacije od bitne važnosti za pojedince i zajednicu.

Potrebno je brendirati, obilježiti sve žive i tzv. oduzete vakufe i vakife po BiH. Učiniti to na vizualno lijep i profesionalan način, uz saglasnost lokalnih organa uprave

Ad2) Ali, hajdemo sada korak naprijed. Da vakufi postanu za trajno medijalizirani, u općem optičaju, svima poznati, svima dostupni i svima dragi. To znači, uključeni u medijski prostor, kao najvažniji brend IZBiH i Bošnjaka. Potrebno je na javnom konkursu dobiti najbolje idejno rješenje o brendu, *amblemu* ili oznaci za vakuf u BiH, potom dobiti dozvolu (gdje treba) za javno postavljanje ili brendiranje u prostoru i na terenu svih bh. vakufa. Gdje? Svugdje gdje postoje vakufi. Koji? I stari i novi. Rješenje mora biti urađeno kvalitetno, dobro i lijepo. A prije toga, potrebno bi bilo oformiti terenske timove, od volontera i plaćenih radnika, koji bi obišli sve vakufske posjede kao što su njive, pašnjaci, voćnjaci, dvorišta, avlije i slično, i počistiti ih od smeća, divljih izraslina, i svega što je s onu stranu *ekologije* i *čistoće* kao vodećih paradigmi koja je kod vakufa u BiH izostala. Mislim da će se većina složiti s nezahvalnom konstatacijom da je stanje vakufskih zemljišnih posjeda ruglo i za oči i za nos, počev od Sarajeva kao glavnog grada države, pa sve do lokalnih seoskih i mjesnih lokaliteta. Bitne razlike nema, sve su to mučno zapušteni, odbačeni i neupotrijebljeni prostori. Ovo stanje *gafleta* se neminovno odražava i na sve naredne korake vezane za vakuf. Kako će takav zapušteni prostor biti uopće upotrebljiv? Kako će donositi oplođenu dobit? Profit? A to je prva funkcija vakufa u vremenu i prostoru, vakufa kao ideje samoodrživosti zajednice vjernika. Kao da Bošnjaci, članovi IZ ne znaju uopće šta bi sa tim imetkom koji smeta. A on bi svakako trebao imati svoju upotrebnu vrijednost *per se*. I kao posjed, i kao voćnjak, ili kao budući voćnjak, i kao prostor za stakleničku proizvodnju, i kao posjed za bobičasto voće kao vrlo laskavogzgojivo na našim prostorima, ali i kao potencijalni prostor za plantaže medouzgoja, pčelarstva, ljekovitog bilja, i svake druge vrste proizvodnje. Kad su u pitanju vakufi kao nekretnine poput stanova, kuća, poslovnih prostora, i njih je potrebno obilježiti, popisati, i staviti u funkciju. A te su funkcije poznate, kao

najamnina, zakup, renta, lizing i zarada na njihovoj mjesečnoj renti. Sve veće i bolje objekte, na boljim pozicijama, uz izvore vode ili rijeka, potrebno je hitno urediti i pretvoriti u male turističke rezidencije, koje bi se iznajmljivale i od toga zarađivao novac.

Konačno, potrebno je postaviti vakufski fond na mrežu. Sva svjetska kulturna baština je već tamo locirana. Zašto ne bi i vakuf tamo svoje mjesto pronašao?

Ad3) Konačno, manja grupa medijski pisмениh mladih ljudi i menadžera trebaju na mrežu postaviti ucrtane i posebno obojene sve vakufe u BiH i obilježiti ih posebnom granicom. Svaki novi vakuf bi se tome samo docrtavao. Poput restauracije zemljišnih knjiga BiH i zavičaja Bošnjaka. Tako da je klikom na dugme kompjutera moguće ući u kartu svakog grada, svakog sela ili svake njive u BiH i na njoj pročitati, ili očitati šta je vakufsko, šta je državno, tvoje, moje, njegovo, i slično. Tako bi vakuf postao legitiman subjekt mreže, mogao bi se *surfati na mreži*, tako bi se vaćao u sjećanje, u aktivizam živih ljudi, njegov toponimij bi postao prepoznatljiv, važan i moderniziran. Jer, ne zaboravite, mlade generacije neizostavno vrednuju svijet oko sebe, pa i sebe, putem mreže. A tamo vakufa nema, pa kao da ga ni u realnosti života nema. Barem za te najmlađe generacije. I to posebno smatram važnim za one generacije Bošnjaka i Bošnjakinja koji su rođeni i žive izvan granica domovine. A takvih je veliki broj.

Šta pokazuje terensko anketno ispitivanje među mladim osobama o pitanjima vakufa, vakufske budućnosti i njihovih stavova?!

Konačno, da pristupimo sada analizi dobivenih rezultata našeg istraživanja o tome koliko mladi ljudi znaju o vakufu, o vakifima i svojoj materijalnoj egzistenciji. Danas i ubuduće. Obavili smo terensko ispitivanje među tri stotine trideset studenata, manjim dijelom i među đacima srednjih škola završnih razreda, sve mladih ljudi, koji su nam odgovarali na 27 anketnih pitanja. Statistički smo obradili njihove odgovore i pokazali su se sljedeći rezultati.

Najprije da kažemo da je u anketnom istraživanju na teritoriji Sarajeva, Zenice, Bihaća, Travnika učestvovalo 330 ispitanika, za koje se, na osnovu osnovnih biografskih podataka može reći da su porijeklom iz najrazličitijih krajeva i

gradova Bosne i Hercegovine, iz šire regije i pojedinih evropskih država/gradova. To ovome istraživanju daje posebnu boju, i posebnu referentnost u smislu teritorijalne obuhvatnosti. Sve su to mladi ljudi od 14 do 25 godina. Među njima je bilo približno polovina djevojaka i polovina mladića. Zapravo, vrlo precizno kazano, u anketi je učestvovalo 189 djevojaka i 241 mladić.

Odgovori kazuju da kada su u pitanju njihovi lični, osobni ili porodični stavovi prema instituciji vakufa i vakifa da su najvećim dijelom oni sami porijeklom iz tzv. prosječnih bosanskih porodica, koje nisu vakifske, tačno 297 je takvih ispitanika, dok je značajna manjina, svega 33 iz vakifskih porodica. I broj onih koji su na ovo jednostavno pitanje odgovorili sa – ne znam – potvrđuje da zapravo ili njih 63 doista ne zna jesu li im roditelji vakifi, ili se nisu ozbiljno odnosili prema ovom anketnom pitanju. Dakle, preko 90% ispitanika ne potiče iz porodica koje su već nešto uvakuflyvale, barem ne u savremenim generacijama.

Na pitanje koje je bilo dato kao modalna poželjna konstatacija, namjerne pozitivne orijentacije – Volio bih uvakufiti svoj imetak – dakle, prilično sugestivno pitanje, čak velika većina, njih 304 je potvrdno odgovorilo, dok ih je svega 14 negativno odgovorilo na ovo pitanje. Očito je da želja za uvakufijavanjem kao osobno opredjeljenje je vrlo prisutna, pa čak i kod onih 66 ispitanika koji su odgovorili sa - ne znam, prije su manjina i neopredijeljeni, no što su eksplicite protiv ovakve osobne želje, odluke i forme djelovanja u zajednici.

Dakle, u anketnoj skupini preko 92% ispitanih mladih ljudi bi jednoga dana htjelo, voljelo ili željelo uvakufiti nešto od svoga imetka. Ovo je pitanje najdirektnija potvrda za tezu da postoji pozitivan imidž ideje i vjersko-teorijske institucije vakufa kod mladih generacija, bez obzira na sve lomove i krize kroz koje prolaze generacije Bošnjaka na ovim prostorima. Stoga ovaj, ovako eksplicite iskazan stav mladih prema *futurologiji vakufa* treba potcrtati, naglasiti i imati ga u vidu prilikom budućih planiranja aktivnosti i radova na oživljavanju vakufa i vakufske imovine kod nas.

Na pomalo indolentno postavljeno pitanje – Ne bih se bavio vakufima – čak 181 je odgovorilo potvrdno, dakle da se oni i ne bi bavili vakufima, pa ako bi i uvakufili svoj imetak, što sugeriraju odgovori iz prethodnog pitanja, znači da se ne bi rado bavili institucijom vakufa kao takvom. Veli-

ki je broj i onih koji ne znaju zasad odgovor na ovo pitanje, čak ih je takvih 137. Zapravo bi ih se samo 95 htjelo baviti vakufom, što je manje od 25% ispitanika, i što upućuje na naš *lokalni mentalitet*, malo rada, više nerada, više indolentnosti i više neodgovornosti prema općim pitanjima zajednice i pitanjima od općeg interesa. Gotovo da je ovo *očekivani skor odgovora*, barem za mene, poznajući u svakodnevnom radu sa mladima koliko su, zapravo, indolentni i nezainteresirani za stvarni konkretni rad, volonterstvo i opće društveno dobro.

Većina ovih ispitanika smatra da će te neke tamo probleme u pozadini 'svijeta života', oko organizacije, oživljavanja, održavanja, tretmana, popravke i sl., obaviti neko drugi, neki imaginarni sloj profesionalaca, ni za trenutak ne pomišljajući da je upravo obrnuto postavljena stvar napretka i naprednih zajednica – svaki pojedinac, svaka osoba daje svoj lični, osobni, konkretni i počesto potpuno volonterski i besplatni doprinos općemu dobru i zajednici u kojoj žive.

No, već slijedeće pitanje potvrdit će da ispitanici u načelu nemaju ništa protiv da se vakufi dobro zaštite, jer ih većina potvrdno odgovara na pitanje – Podržavate li zaštitu vakufa – čak 287 odgovara sa da, niti jedan od ispitanika ne odgovara da tako što ne podržava, dok je i broj 'neznalica' minimalan, svega dvoje. Ostali su preskočili odgovoriti na ovo pitanje. Dakle, opet mentalitetski odgovori – ako će neko drugi, a ne ja raditi i zaštititi vakufe, ja to podržavam, samo neka to ne budem ja, osobno, lično, konkretno.

Na pitanju da li je vakuf u propadanju, postavilo se da velika većina ispitanika ne zna zapravo da li je u BiH vakuf u propadanju, ili ne, odnosno, 178 ih smatra da jeste vakuf u propadanju, a 85 tvrdi da vakuf i nije u propadanju, dok ih 143 ne zna odgovor na ovo pitanje.

U zbroju sličnih, tj. negativnih odgovora je 228 ispitanika koji, očito je, nemaju prave informacije i prava saznanja o stanju bh. vakufa.

Očito je da se vrlo malo medijske pažnje posvećuje ovoj temi, a većina mladih ljudi brojna saznanja i informacije o svijetu oko sebe primaju upravo iz medijskih izvora, ne više kao nekada u porodičnim razgovorima, ne na druženjima i sijelima, ona su naprosto ili izumrla ili su beskrajno sporedna i prigodničarska (spektakl odjeće i hrane, konformizma i snobizma, pa tek eventualno nešto drugo), odnosno, u njihovim međusobnim komunikacijama tema vakufa, vakifa, humanih ljudi, humanog djelovanja, bezinteresnih ambici-

ja i altruizma ne postoji. A pošto ne postoji, onda je ova tema ili prepuštena odraslima, ili naprosto ne postoji. Ni u usmenoj, kao *interpersonalnoj*, ni u *medijskoj komunikaciji*. A to opet znači da bi ovu temu pod hitno trebalo smjestiti i u ovaj novi, medijski prostor, kako bi se na taj način njen značaj povećao i kako bi tema vakufa, stručno kazano – *postala komunikabilna svim niovima publike*. A to je također važan segment ove vrlo ambiciozno postavljene konferencije o vakufima, ali i ove konkretne teme naslovljene kao Mediji i vakufi.

Na vrlo konkretno pitanje da li bi se uključili u zaštitu vakufa, njih 319 je potvrdno odgovorilo, a svega 28 odbilo ovu mogućnost, a sa indolentnim stavom, da ne znaju, bilo ih je znatno više – čak 80 ispitanika.

Na zaključcima koji se daju izvući iz odgovora na ovo pitanje, pošto ih je većina pozitivnih, trebala bi i Vakufska direkcija i Islamska zajednica BiH poraditi mnogo više. Odnosno, trebali bi iskoristiti ovu *pozitivnu energiju* kod mladih ljudi koja, sudeći po odgovorima, očito postoji, ali se na nju nije oslanjalo i nije se upotrebljavala. Barem ne dosad, i barem ne sistematično.

I naredno pitanje je bilo vrlo dinamično, direktno i na neki način i njih bi moglo tangirati, a pitalo ispitanike – Trebalo bi vidno obilježiti vakufe u gradovima i selima BiH – a zapravo je ponajviše akcijsko pitanje. I to ono pitanje koje se uklapa u aktivistički aspekt ovoga Naučnog skupa i u narednim koracima, koji bi se ispred Vakufske direkcije i Islamske zajednice provodili, dakle, na to pitanje je preko 80% njih potvrdno odgovorilo (brojčano 288), dok se samo 15 izjasnilo da ne bi trebalo obilježiti vakufe, ili ih se 25 postavilo indolentno prema ovom pitanju. To dalje znači da aktivizam i kreacija vidno postoje kod mladih ljudi, samo nema konkretnih osobnosti, aktivnosti i aktivista, te nema ideja koje bi ih pokrenule s mrtve tačke spekulacije i nerada.

Nakon ovih egzaktnih pokazatelja o raspoloženju mladih ljudi iz BiH prema vakufu, nema mnogo dileme da li bi ova inicijativa i rad, konkretan, sistematičan i planski rad, urodio plodom i odzivom mladih ljudi da pomognu, te, tzv. najbolje aktivnosti koje bi animiralo cjelokupnu bošnjačku populaciju o ovome pitanju.

Vrlo je zanimljivo konstatirati da se nakon uvida u odgovore kod tzv. *otvorenih pitanja* koja su trebala pokazati znanje ispitanika o definicijama i pojmovima materije koju tretiramo, u ovome istraživanju i u ovome mjesecu vakufa, da su

odgovori u većini slučajeva vrlo dobri, ima ih i odličnih u velikom broju, dok je broj nevještih i pogrešnih odgovora zanemariv. Ovo vraća optimizam o pitanju budućnosti vakufa. Dobra organizacija, još bolja koordinacija i vođstvo ovog važnog posla su najpreči naredni korak. Daleko najbolje i najkonkretnije odgovore o tome šta je vakuf, ko je vakif dali su studenti FIN-a, što je i razumljivo, ali ovaj fakat doista imponira i meni kao istraživaču, ali i trebao bi imponirati i profesorima sa ove institucije. Nešto manje detaljni su odgovori kod srednjoškolskih skupina ispitanika iz Bužima, Sanskog Mosta, Cazina i dijela ispitanika iz Zenice, ako su to bili srednjoškolski uzrasti, dok su vrlo logični i razložni odgovori kod ispitanika sa područja Sarajeva, i šire Krajine u smislu studentskih ispitanika, te ispitanika iz Studentskog doma Bjelave i Studentskog doma Nedžarići.

Zanimljivi su i rezultati ili odgovori na pitanje koja muslimanska zemlja je najbogatija vakufima. Ubjedljivo na prvom mjestu je napisana Turska, slijedi Malezija, pa Saudijska Arabija, pa BiH.. Više puta se pojavio i odgovor Irak, te Egipat. Zanimljivo je reći i da gotovo nije bilo ispitanika koji nije znao barem jedan lokalni, jedan zavičajni vakuf poimenice navesti, u šta sam kao istraživač, prije početka istraživanja, sumnjala.

Zaključna razmatranja

- Naša generalna hipoteza ovoga istraživačkog rada je potvrđena, što direktno, što indirektno. Vakufi i mediji u XXI vijeku su kompatibilni obrasci mišljenja i djelovanja, direktno proporcionalni u korisnosti koju njihov dobar i kvalitetan međudodnos donosi. Ako se Vakufska direkcija i Islamska zajednica BiH budu sistematski, stalno i pozicioniranije bavili društvenim, javnim i medijskim prezentacijama vakufa, dobrotvornog rada, afirmacije vakifa u prošlosti i savremenosti, nema nikakve sumnje da će zajednica Bošnjaka na ovim prostorima imati svijetlu budućnost.
- Najvažnije je da se nađe načina da se se u sudovima priznaju statusi vakufnama i da se vakuf doista zakonski zaštititi, (s najboljim advokatskim timovima), te da se neprestano bori protiv cenzure u medijima o ovoj temi. A to za nas neće uraditi niko drugi, ni novinari, ni urednici, ni politika, već upravo gore spomenuti subjekti aktivizma – Vakuf-

ska direkcija i organi Islamske zajednice BiH na svim nivoima, od lokalnih do najviših, saborskih.

- Konačno, manja grupa medijski pismenih mladih ljudi i menadžera trebaju na mrežu internet postaviti ucrtane i posebno obojene sve vakufe u BiH i obilježiti ih posebnom granicom. Svaki novi vakuf bi se tome samo doctavao. Poput restauracije zemljišnih knjiga BiH i zavičaja Bošnjaka. Tako da je klikom na dugme kompjutera moguće ući u kartu svakog grada, svakog sela ili svake njive u BiH i na njoj pročitati, ili očitati šta je vakufsko, šta je državno, tvoje, moje, njegovo, i slično. Tako bi vakuf postao legitiman subjekt mreže interneta, mogao bi se *surfati na mreži*.
- Empirijsko istraživanje na terenu, među mladim generacijama Bošnjaka i Bošnjakinja, urađeno visokim standardom nepristrasnosti, korektnosti i statističke upotrebljivosti, potvrdilo je da mlade generacije imaju solidna teorijska znanja o instituciji vakufa, vakifa i stanja vakufa u BiH. Istina, povelik broj njih nije dovoljno upućen u stvarno stanje vakufa kod nas, ali ni u svijetu, niti potječu iz vakufskih obitelji. Ali, ono što je najdragocjenije, najveći broj njih se izjasnio da jeste za unapređenje vakufa, rado bi vi-

djeli obilježene i očišćene i djelatne, profitabilne i stabilne bh. vakufe, voljeli bi i sami biti vakifi, ali bi nerado sami na tome štagod radili. Više bi im odgovaralo da neko drugi, neka zamišljena ili realna institucija mimo njih ova pitanja riješi i dovede u red.

- Smatram da bi ovu ispitaničku populaciju mladih ljudi od 14 do 25 godina, iz svih krajeva države, regije i značajnih dijelova evropskih država moglo korisno upotrijebiti, animirati i uključiti u poslove koji oko boljitka vakufa predstoje pred svima nama. Smatram da niti jedan ispitanik prije i nakon ovog anketnog istraživanja nisu isti. I više niko od njih ko je dobrovoljno popunio dvadesetak ili više pitanja, neće biti indolentan na problematiku vakufa. A to također znači da smo ih u ovom projektu *senzibilizirali* za materiju o kojoj je riječ, te da su ispitanici shvatili da se vrijedi baviti ovom temom. Gotovo sam sigurna da su i u *drugostepenoj komunikaciji*, u razgovorima sa prijateljima, vršnjacima, u porodicama ili na fakultetima i školama proširili krug zainteresiranih za ovu problematiku. Ova je anketa naprosto na jedan vrlo *mediološki atraktivan* i dobar način reaktualizirala problematiku vakufa, vakifa, imetka Bošnjaka, zajedničkoga dobra ili *futurologije opstanka na ovim prostorima*.

Summary

THE WAQF AND THE MEDIA

Ph.D. Fahira Fejzić Čengić

The writings of the print media in Sarajevo in the last ten years with the subject of the waqf is the subject matter of this research. Some explicit actions are suggested aspiring to have more adequate promotion and affirmation of the waqf in media. In the authors opinion these are primarily: visually marking expropriated estates, making a choice of most suitable emblem of the waqf, placing of the waqf fund on the internet. Results of the research are also presented here that are carried on as a survey involving 330 students who answered 27 questions in the inquiry about the attitude of youth towards the institution of waqf.

الموجز

الأوقاف ووسائل الإعلام

أ. د. فهيرة فيزيتش تشينغيتش

يقدم هذا البحث خلاصاً لما نشرته وسائل الإعلام المقروءة في سراييفو عن الأوقاف في السنوات العشر الأخيرة. وبعد إنجاز التحليل تم اقتراح عدد من النشاطات الملموسة في سبيل التشجيع الإعلامي المناسب للأوقاف وتعزيزها. ويأتي في مقدمة هذه النشاطات. حسب رأي الكاتبة: حصر وجرّد الأوقاف المصادرة والموجودة. واختيار الشعار المرئي الأمثل للأوقاف. ووضع صندوق للأوقاف على الإنترنت. ويقدم البحث أيضاً آراء جيل الشباب حول مؤسسة الوقف من خلال عرض نتائج استطلاع ميداني شمل ٣٣٠ طالباً أجابوا فيه عن ٢٧ سؤالاً.